

İMTİYAZLI BİR KİTLEDEN İŞSİZLER ORDUSUNA DEĞİŞEN GENÇLİK ALGISI¹

FROM PRIVILEGED CATEGORY TO ARMY OF UNEMPLOYED: CHANGING PERSPECTIVES ON YOUTH

Demet LÜKÜSLÜ*

ÖZ

Gençlik kategorisi farklı dönemlerde farklı şekilde tanımlanan, farklı misyonlar verilen dinamik bir kategoridir. Bu makale, gençlik kavramının modern anlamıyla ortaya çıktığı, modern eğitim sisteminin dikey toplumsal hareketlilik vaat ettiği ve gençlerin imtiyazlı bir kategori olarak tanımlanmasına, İkinci Dünya Savaşı sonrasında eğitimin kitleleşmesiyle yaşanan değişime ve ardından neoliberal dönemle beraber ortaya çıkan, eğitimin vaatlerini yerine getiremediği ve genç işsizliğinin başat rol oynadığı toplumlarda genç olmaya deneyimine odaklanmaktadır. Yaşanan dönüşümle beraber “yetişkinliğe” geçişin gittikçe zorlaştığı, zorlu bir gençlik dönemi ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Genç İşsizliği, Toplumsal Eşitsizlik, Eğitim.

¹ *Alternatif Politika*'nın değerli iki hakemine zihin açıcı yorumları ve makalenin iyileştirilmesine yaptıkları katkıdan dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

* Prof. Dr., Yeditepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, dlukuslu@yeditepe.edu.tr, dlukuslu@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3338-3066>.

* Makale Geliş Tarihi: 30.11.2019
Makale Kabul Tarihi: 06.01.2020

ABSTRACT

Youth is a dynamic category which is defined differently at different periods. This paper discusses how the youth category goes through a transformation from the early 19th century when the modern youth category emerges to the neoliberal era. The paper analyzes the transformation of the youth category by first discussing how youth emerges as a privileged constructor category during which the education system promises social equality with modernity, how the category experiences a transformation by the massification of the education system and lastly how youth becomes a vulnerable category in the neoliberal era during which the education system fails to keep its promises and provide social equality nor social mobility and during which the transition to adulthood becomes problematic with a special focus on Turkey.

Keywords: Youth, Youth Unemployment, Social Inequalities, Education, The Wild Pear Tree.

GİRİŞ

Bu makale toplumdaki gençlik algısındaki dönüşüme odaklanıyor. Gençler için toplumsal hareketliliğin imkânlarının daha fazla olduğu ve gençlerin imtiyazlı, seçkin bir kesim olarak tanımlandığı dönemden bugüne nelerin değiştiğini tartışmayı hedefliyor. Gençlik ve kuşak modernlik tarafından icat edilen kavramlardır ve modern toplumlar içindeki önemli kategorilerden bir tanesi olarak yerlerini alırlar. Özellikle 19. yüzyıla beraber siyasal alanda önemli bir rol oynayan genç kuşak, aynı zamanda siyasal kültürlerde “gençlik miti”nin (Lüküslü, 2009) ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Böylece genç nüfusun sadece küçük bir kısmını oluşturan ve imtiyazlı bir sınıfsal yapıdan gelen öğrenci kitlesi kurulan ulus-devletleri kurmada başat bir rol edinecektir (Batı toplumları üzerinden yapılan bir tartışma için bkz. Levi ve Schmitt, 1999). Ancak gençlik ve kuşak kavramları üzerine oluşan akademik yayınlar özellikle gençlerin siyasal sahnede önemli bir rol oynadıkları 1960’lardan itibaren gelişmiştir. Ünlü Fransız tarihçi Pierre Nora’nın (1992: 81) ifadesiyle söylersek: “Eğer 1968 Mayısı olmasaydı belki kuşak kavramı [bu kavrama gençliği de eklemek pek ala da mümkündür] üzerine bu kadar sosyolojik, ekonomik, demografik ve tarihi sorgulama olmayacaktı.” Gençlik sosyolojisi yazını açısından da gençlik kategorisinin sınıfsal yapısı ve toplumlarda oynadığı rol bu dönemde özellikle

Pierre Bourdieu ve Herbert Marcuse gibi ünlü isimler tarafından tartışılmıştır. 1960'ların sona erdiği küresel neoliberal düzende ise genç kuşakların sahip oldukları "imtiyazlı" kitle profillerini kaybettikleri görülmektedir. Öğrenci kategorisinin giderek genişlemesi "diploma enflasyonunu" da beraberinde getirmiş ve gençler imtiyazlı bir kategori olarak tanımlanmaktan potansiyel genç işsiz olmaya doğru yol almışlardır. Gençlik sosyolojisi perspektifinden yazılan bu makale etrafında bu dönüşüm tarihsel olarak incelenecek ve küresel neoliberal düzenin genç kuşağa olan etkileri asıl olarak Türkiye örneğine odaklanılarak tartışılacaktır. Makalenin ilk bölümünde 19. yüzyılla beraber "inşa edilen" bir kategori olarak gençliğin imtiyazlı bir kategori olarak şekillendiği, ikinci bölümde ise İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan eğitimdeki kitleselleşmenin gençlik kategorisine etkisi tartışılacaktır. Üçüncü ve son bölümde ise neoliberal dönemde artan genç işsizliği ile de beraber gençliğin dezavantajlı bir kategori halini alması üzerine odaklanılacaktır.

1. EĞİTİM, TOPLUMSAL EŞİTLİK, TOPLUMSAL HAREKETLİLİK VE EĞİTİM SİSTEMİ İÇİNDE YER ALAN İMTİYAZLI BİR KATEGORİ OLARAK GENÇLİK

19. yüzyılla beraber bir toplumsal kategori olarak gençlik kategorisinin belirmesinde modernliğin önemli bir etkisi vardır. Bu sebeple bugün anladığımız anlamdaki gençlik kategorisinin modern bir kategori olduğunun altını çizmek gerekir. Modern sanayi toplumunun ortaya çıkması yaş kategorileri üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Modern sanayi toplumu Xavier Gaullier'nin (1998) ifadesiyle söylersek 'yetişkin merkezli' bir toplumdur; üretim ve çalışma hayatı etrafında örgütlenmiştir. Modern sanayi toplumunda yetişkinler merkezde iken, artık çalışıp üretemeyen 'yaşlılık' kategorisi geleneksel toplumda sahip olduğu statüyü kaybetmiştir. Çocukluk ve gençlik kategorileri ise henüz yetişkin olmadıklarından toplumun merkezinde değildirler, önemleri ancak geleceğin yetişkinleri olmalarından gelir. Bu bakış açısı çocukluk ve gençliğin gelecek olarak görülmelerini beraberinde getirecek; geleceği şekillendirmek isteyen ideolojilerin çocukluk ve gençlik üzerinden geleceği şekillendirme çabalarına tanıklık edilecektir.

Tüm bu sebeplerden ötürü gençlik ile modern toplum ve modern eğitim sistemi arasında sıkı bir bağ vardır. Geleceğin toplumunu yaratmak isteyen modern toplumlar (ulus-devletler) bunu modern eğitim sistemi üzerinden yapmayı hedeflemişlerdir. Modern eğitim sistemi ruhları, kafaları ve bedenleri ile geleceğin nesillerini yetiştirme misyonunu elinde tutmaktadır. Bir yandan gençlere rasyonel, bilimin ışığında modern topluma ayak uymalarını ve ileriye götürmelerini sağlayacak bir eğitim vermek hedefi, diğer taraftan toplumun egemen ideolojisi

etrafında hareket etme ve değerlere sahip olmaları yani ruhların eğitimi hedefi gözetilir. Bu anlamda ulus devletler eğitim sistemine başat rol atfetmişlerdir (Green, 1990). Eğitim sisteminin önemini hem aydınlık bir gelecek yaratmanın yolu hem de toplumsal hareketliliğin daha az görüldüğü geleneksel toplumlara göre toplumsal hareketliliğin mümkün olduğu, daha eşitlikçi bir toplum yaratmanın yolu olarak meşrulaştırırlar: Hangi sınıftan gelirlerse gelsin sınıf ortamında tüm öğrenciler eşittir ve eğitim sisteminde başarılı olan öğrencileri parlak bir gelecek beklemektedir (Cowen ve Kazamias, 2009).

Farklı sosyolojik perspektifler eğitimin toplumdaki rolünü farklı şekillerde analiz ederler. İşlevselci sosyolojik perspektife göre eğitim sisteminin işlevi bireylere ortak değerler ve normlar aşilayarak topluma entegrasyonlarını sağlamaktır. Marksist perspektife göre ise eğitim sistemi kapitalizme uygun bireyler yetiştirerek ve kapitalizmi benimseterek ideolojik aygıt görevini görür (Dubet ve Martuccelli, 1996). Ne işlevselci ne de Marksist bir düşünür olan Michel Foucault ise modern projenin disiplin toplumunu oluşturmak için önemli bir kurum olarak tanımlar ve eleştirir. Modern eğitim sistemi sadece kafalara, ruhlara değil aynı zamanda da bedenlere de hükmeder. Michel Foucault'nun tabiri ile söylersek 'uysal bedenler' yetiştirmeye büyük önem verilmektedir. Modern eğitimin bir parçası haline gelen beden eğitimi üzerinden bir yandan modern sanayi toplumunun itaat etmeyi bilen "bedenleri" hem iş hayatında hem de savaş alanında verimli olmak üzere eğitilir. Beden eğitimi aynı zamanda gençleri kötü alışkanlıklardan koruyacak bir misyon da edinir.² Bu nedenle Michel Foucault'nun (2000: 62-63) da belirttiği gibi beden eğitimi (tıpkı modern eğitim sisteminin diğer bileşenleri gibi) siyasal alanın içine dalmıştır, siyasal alandan ayrı olarak düşünülemez:

[...][B]eden aynı zamanda siyasal bir alanın içine de doğrudan dalmış durumdadır; iktidar ilişkileri onun üzerinde doğrudan bir müdahale meydana getirmektedirler; onu kuşatmakta, damgalamakta, terbiye etmekte, ona azap çektirmekte, onu işe koşmakta, törenlere zorlamakta, ondan işaretler talep etmektedir. Bedenin bu siyasal olarak kuşatılması, karmaşık ve karşılıklı ilişkilere göre, onun ekonomik kullanımına bağlıdır; bedenin iktidar ve egemenlik ilişkileri tarafından kuşatılmasının nedeni büyük ölçüde, üretim gücü olmasından kaynaklanmaktadır, fakat buna karşılık bedenin işgücü olarak oluşması ancak, onun bir tabiyet ilişkisi içine alınması halinde mümkündür (burada ihtiyaç aynı zamanda özenle düzenlenen, hesaplanan ve kullanılan siyasal bir araçtır); beden ancak hem

² Türkiye örneği üzerinden modern beden eğitiminin gelişmesini tartışan çalışmalar için bakınız Yiğit Akın, 2004, 2005; Lüküslü ve Dinçşahin, 2011, 2013.

üretken beden, hem de tabi kılınmış beden olduğunda yararlı güç haline gelebilmektedir.

Bireyler üzerindeki bu disiplin edici politikalar geliştiren toplumu Michel Foucault “disiplin toplumu” olarak adlandırmaktadır. Disiplin toplumu içinde çocuklar ve gençler merkezi bir rol oynamakta, onların inşası devletlerin başlıca görevi haline gelmektedir. “Gençlik miti” (Lüküslü, 2009) olarak tanımlanabilecek bu modernist proje, gençliği “yukarıdan aşağıya” inşa etmeyi, özne olarak değil “nesne” olarak görmeyi ve heterojen bir kitle olan gençliği homojenleştirmeyi hedeflemektedir. 20. yüzyılın tüm ideolojileri geleceği kuşatmanın önemli bir yolu olarak gördükleri gençliği şekillendirmeye büyük önem vermişler, tüm ulus devletler milli eğitim politikaları üzerinden ideal bir gençlik yaratma hayali peşinde koşmuşlardır. Almanya’daki Nazizm dönemi gençlik inşası çalışmalarından (Michaud, 1997), Mussolini İtalya’sına (Malvano, 1997), Sovyetler Birliği Rusya’sına (Pilkington, 1994) pek çok örnekte bu politikaların ne kadar ileri gidebileceği 20. yüzyılın ilk döneminde gözlemlenmiştir.

Gençlik kategorisinin modern toplumla beraber ortaya çıkması gençlik ve öğrenci kategorilerinin de beraber düşünülmesi ve hatta eş anlamlı olarak görülmesini beraberinde getirmiştir. Oysaki modern eğitim sisteminin oluşmaya başladığı ve yavaş yavaş gelişmeye başladığı İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde öğrencilerin sayısı genel gençlik nüfusu ile karşılaştırıldığında küçük bir azınlık niteliğindedir. Eğitim alabilme şansına sahip olanlar imtiyazlı bir kesimi oluşturmaktadır. Bu durum ise eğitim alabilen imtiyazlı öğrenci grubunun ülkenin geleceği, bu şanstı mahrum olanların ise her an topluma tehdit oluşturabilecek “tehlikeli sınıf” olarak tanımlanmasını beraberinde getirmiştir (bu konuda bir tartışma için bkz. Wyn ve White, 1997). Modern eğitim sisteminin henüz gelişmeye başladığı dönemde yaşanan bu tablo, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik değişimlerle beraber eğitimin de kitleselleşmesi ile birlikte değişecektir.

2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI EĞİTİMİN KİTLESELLEŞMESİ VE GENÇLİK KATEGORİSİNDEKİ DEĞİŞİMLER

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem önemli bir değişim dönemine işaret eder. Dünya savaşlarını takip eden yirmi beş ya da otuz yıl süren olağanüstü ekonomik büyüme ve toplumsal dönüşüm ortamının altını çizen ünlü tarihçi Eric Hobsbawm, “Bu dönüşüm insan toplumunu muhtemelen kıyaslanabilir kısalıkta herhangi bir başka dönemden daha derin bir biçimde değiştirdi” (Hobsbawm, 1996: 18) sonucuna varmaktadır. Bu dönüşümle beraber gençliğe biçilen roller de değişimler geçirecektir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gelen Soğuk Savaş dönemi ile birlikte dünya iki kutuplu bir hal almış ve bu iki kutuplu dünya Sovyetler Birliği'nin yıkılmasına kadar devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, Batı'da nüfusun hızla büyüdüğü- bu sebeple 68 kuşağı *baby boom generation* olarak anılır-, ekonomik olarak üretimin arttığı ve de refah devletleri tarafından şekillenen bir dönemi temsil eder. Bu süreç 1974 petrol krizine kadar devam edecek ve ardından neoliberal süreç başlayacaktır. Ancak 60'lı yıllar, ilk olarak ABD'de üniversite kampüslerinde başlayan, Mayıs 1968'teki Fransa'daki olaylarla tüm dünyaya yayılan öğrenci isyanları ile, gençlerin dönemin önemli aktörlerinden biri olduğu bir dönemi simgeler (Marwick, 1998). Özetle söylemek gerekirse, özellikle 1950'li yıllarla beraber gençlik kültürünün ortaya çıkışı, 1960'larla beraber sisteme isyanları ile gündeme damgasını vuran öğrenci hareketiyle gençlik kendisi üzerine konuşulmasını sağlar.³

Bu dönem aynı zamanda gençlik ve kuşak kavramları üzerine önemli bir literatürün ortaya çıktığı bir dönemdir. Gençlik sosyolojisinde Herbert Marcuse ile Pierre Bourdieu arasında gençlik üzerinden bir tartışmaya sahne olur. Frankfurt Okulu'nun önemli üyelerinden Herbert Marcuse (1964), İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda değişmekte olan sanayi toplumunda işçi sınıfının burjuvalaştığını, orta sınıfa benzeyen bir hayat tarzı sürdürmekte olduğunu, ve bu durumda olması ihtimal bir devrimin liderliğini işçi sınıfının değil öğrencilerin yapacağını savunur. İşçi sınıfı sanayi toplumuna zincirlenmiş iken, henüz çalışma hayatına atılmamış olan öğrenci kategorisi sisteme henüz zincirlenmemiştir. Öğrenci kategorisine devrimci bir rol biçen Herbert Marcuse'a karşılık bir başka neo-Marksist isim Pierre Bourdieu, öğrenci kategorisinin devrimci bir kategori olmaktan uzak olduğunu savunur. Bourdieu'nün meslekdaşı Jean-Claude Passeron (1964) ile yaptıkları ortak çalışmaya göre üniversite öğrencisi olan kitle büyük bir çoğunlukla burjuva ailelerin çocuklarıdır. Bu kategoriye Passeron ve Bourdieu 'varisler' adını verir. Varisler kategorisi dışında 'burslular' adını verdikleri bir kategori daha vardır, onlar işçi sınıfı ailelerden gelmektedirler, ancak azınlıkta kalmaktadırlar. Varisler ile bursluların farklı toplumsal sınıf ve habitus'lerden geldiklerini vurgulamanın yanında öğrenci kategorisinin imtiyazlı bir kategori olduğunu vurgular ve bu kategori dışında kalan genç yaşta okulu bırakmış ve çalışma hayatına atılmış genç işçilerin varlığına dikkat çeker. Tam da bu sebeple, gençlik Bourdieu'ya (1992) göre "sadece laftır". Böylece Bourdieu ve Passeron eğitim sisteminin toplumsal eşitliği sağlamak değil tam tersine var olan sınıfsal eşitsizlikleri yeniden ürettiğini vurgularlar.

³ İkinci Dünya Savaşı yaşanan değişimlerin Türkiye'ye yansımaları ve Türkiye'nin 68 kuşağı üzerine bir araştırma için bkz. Lüküslü, 2015.

Gençlik kategorisi üzerinden iki neo-Marksist isim etrafında dönen bu tartışma hiç kuşkusuz ilginçtir. Ancak aynı dönem aynı zamanda üniversite öğrencisi kategorisinin giderek kitleselleşmeye başladığı ve kendi içinde heterojen bir hale geçtiği bir döneme işaret eder. Ayrıca dünyanın farklı coğrafyalarında ortaya çıkan öğrenci hareketleri var olan sistem içinde üniversite öğrencisine biçilen role ve üniversite kurumuna önemli eleştiriler getirirler (Marwic 1998). Bu sebeple 1960'ların öğrenci hareketinin eğitim sistemine önemli bir itiraz olarak da okunması gerekir. Bu itiraz öyle görünmektedir ki aynı zamanda ilerleyen dönemde olacakların da habercisidir. Eğitimin kitleselleşmesi ile beraber eğitimli kesim bir önceki dönemde sahip oldukları imtiyazları yavaş yavaş yitirecek ve petrol kriziyle beraber girilen yeni ekonomik sistem olan neoliberalizm ile birlikte –özellikle genç işsizliği ile beraber– işsizler ordusunun bir potansiyel üyesi olarak adlandırılacaklardır. Bu yeni sistemde gençlere kendilerini sürekli geliştirmeleri gerektiği ve iş piyasasına uygun bir şekilde kendilerini hazırlamaları öğütlenecektir.

3. EĞİTİM SİSTEMİNİN VAATLERİNİN ZORA DÜŞTÜĞÜ NEOLİBERAL DÖNEMDE GENÇ OLMAK

1960 ve 1970'leri takip eden 1980 sonrası dönemde ve özellikle 21. yüzyıla beraber (önceki dönemlerle karşılaştırıldığında) “gençlik uzamıştır”. Orta ve yüksek öğrenim, kentleşme, iş yaşamına giriş yaşının ve evlenme yaşının ilerlemesi gibi sebeplerin etkisiyle gençlik yaş dilimi uzamaktadır. Ancak özellikle 2008 ekonomik krizini takiben tüm dünyada genç işsizliği can yakıcı bir hal almıştır. İstatistikler, ekonomik krizin en çok gençleri vurduğunu, tüm kategorilerin hayatlarını zorlaştırdığı ancak genç işsizliğini çok daha fazla arttırdığını gözler önüne sermektedir. Birleşmiş Milletler'in 2011 Dünya Gençlik Raporu, dünya üzerinde genç işsizlerin sayısının 75.8 milyona ulaştığının altını çizmiştir (United Nations, 2011). Genç işsizliğinden pek tabii ki de en çok hem yüksek bir genç nüfusuna sahip olan hem de genç işsiz istatistikleri yüksek olan Ortadoğu ya da Afrika toplumları gençleri etkilenecektir. Ortadoğu toplumlarında Arap Baharı'nın patlak vermesinden önce yayımladıkları derleme kitapta, Asef Bayat ve Linda Herrera (2010) dünyanın “güneyindeki” toplumlarda gençliğin yaşadıkları sorunların altını çizmiştir. Kitabın önsözünde bugün Ortadoğu'da gençlerin deneyimlediklerine dair bilgiler yer almaktadır. Gençlik işsizlik oranı dünya ölçeğinde %14 iken, bu rakam Ortadoğu toplumlarında Arap Baharı'nın hemen öncesindeki istatistiklerde %25 olarak görülmektedir. Bayat ve Herrera, yine bahsettiğimiz kaynakta, Birleşmiş Milletler rakamlarına dayanarak, tarihin en eğitimli kuşağıyla karşı karşıya olduğumuzu, ancak eğitimli nüfusun karşı karşıya kaldığı tablonun pek de iyimser değil, karamsar bir tablo ile karşıya olduğumuzun altını özellikle çizmektedir. Arap Baharı'ndan altı yıl sonra Orta

Doğu ve Kuzey Afrika’da gençlerin durumunu analiz etmeyi hedefleyen, Jörg Gertel ve Ralf Hexel (2018) tarafından derlenen bir başka çalışma (görüşmelerle beslenen bir anket çalışması) ise bölgede gençlerin durumunu tanımlayan iki anahtar kelimenin altını çizmektedirler: belirsizlik (*uncertainty*) ve güvencesizlik (*insecurity*). Belirsizlik geleceğe dair hissiyat- hayal ve umutlar- olarak öne çıkarken, güvencesizlik hayat koşulları ve sahip olunamayan kaynaklarla bağlantılıdır. Araştırma gençlerin hayatlarında bugünlerini kuşatan güvencesizliğin ve geleceklerine dair belirsizliklerin ne denli önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamıştır.

Son dönemlerde Avrupalı gençler ve işsizlik rakamları üzerine yapılan analizler de durumun Batılı (özellikle Güney Avrupa) gençler açısından da farklı olmadığını göstermektedir (Pollock, 1997; Roberts, 2005). Bu durum eğitimin işleviyle ilgili algıları alt üst etmektedir. Bilindiği gibi tarihsel olarak modern toplumlarda eğitim, toplumsal hareketliliği (sınıf atlamayı) sağlamada kilit bir rol oynamaktaydı. Bugün ise bu tarz bir toplumsal hareketliliği sağlayamaz duruma gelmiş olduğu gözlemlenmekte. Öyle görünüyor ki işsizlik, sadece eğitimi düşük gençleri değil, yüksek eğitim almış gençlerin de bir sorunu. Tanıl Bora, Aksu Bora, Necmi Erdoğan ve İlknur Üstün’ün (2011) Türkiye’de beyaz yakalı işsizliğinin istisnai olmaktan çıkmasından hareket ederek gerçekleştirdikleri niteliksel çalışmada eğitim sisteminin günümüzdeki işlevi konusunda çok önemli bir soruyu ortaya koymaktadır: Boşuna mı okuduk?

Neoliberalizmin krizi, ekonomik kriz, eğitimin işlevi konusunu etkilemekle birlikte gençliğin geleceğe bakışını da doğrudan etkilemekte, gençleri bir bilinmezliğe hapsedebilmektedir. Gençlik, çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır ancak ekonomik krizle beraber bu yetişkinliğe geçişin zorlaştığı görülmektedir. Gençlik sosyolojisinde “geçiş perspektifi” (*transition perspective*) olarak adlandırılan literatür, gençlikten yetişkinliğe geçişi, gencin bir iş bularak ekonomik özgürlüğünü ele alma sürecini analiz eder. Bu literatür, ekonomik krizin gençlerin güvenli bir iş bulma ve ekonomik özgürlüğünü ele alma sürecini zorlaştırdığını göstermektedir. Eskiden lineer olarak yaşanan yetişkinliğe geçiş bugün lineer değil çoğu zaman kaotik bir hal almaktadır (bkz. MacDonald, 2011; Furlong, Woodman ve Wyn, 2011). Ortadoğu toplumlarında evlilik pratiklerini analiz eden Singerman (2007), bu yetişkinliğe geçememe halinin bekleme dönemi (*waithood*) yarattığını belirtmektedir. Bugün giderek ailelerine daha uzun süre bağımlı olan bir genç kuşakla karşı karşıyayız. Bağımlılık döneminde Aksu Bora’nın (2011) deyimiyle söylersek aile “en güçlü işsizlik sigortası” rolü oynamaktadır. Tüm bu nedenlerden ötürü gençlik sosyolojisi literatüründe önemli bir yeri olan Johanna Wyn (2011), gençlik sosyolojisi ile aile sosyolojisinin harmanlanması gerektiği, gençlik üzerine

çalışanların aile üzerine daha fazla eğilmesi gerektiği konusunda çağrı yapmaktadır. Ancak bu çağrının aileye tüm sorumluluğun yüklendiği, gencin tüm ihtiyaçlarının karşılanma görevinin aileye bırakıldığı muhafazakâr bir bakış açısını öne çıkaran bir çağrı olmadığı altını çizmek gerekir. Kastedilen Batı toplumlarında sosyal devletin erimesiyle beraber neoliberal sistemin genci pek çok olanaktan mahrum bıraktığı ve de bu sebeple ailenin gencin hayatında tek destek alabildiği kurum olarak çok daha fazla önem kazanmakta olduğudur. Üstelik bu durum farklı sosyo-ekonomik statülerden gelen gençler arasındaki eşitsizliklerin artışı da beraberinde getirmektedir.

Öyle görünüyor ki, küresel ölçekte gençlik kategorisi üzerine daha fazla düşünmemiz gerekiyor. Genç olmak oldukça zor ve stresli bir dönemi ifade ediyor. Üstelik bu stresli ve korkuların yoğun olduğu dönemde genç ile bir tek aile kurumu işlevsel olarak belirlemek ancak o da gençleri anlamada ve sorunlarına yanıt bulmakta yetersiz kalmaktadır. Her ne kadar gencin hayatında aile önemli bir kurum olarak belirse de, bir kurum olarak aile bir taraftan genci baskı altına alırken diğer taraftan gence sunduğu olanaklar ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel konumuyla sınırlı kalmaktadır. Bu sebeple gençler bir yandan gençlik döneminde geleceklerini oluşturma, geleceklerinin “temellerini” atma sınavını vermektedirler. Bu nedenle Fransız sosyolog François Dubet (2004) gençlik dönemini “sınav dönemi” olarak tanımlamaktadır. Öte yandan öyle görünmektedir ki gençler aynı zamanda ailelerine ve topluma karşı da karşı da kendilerini kabul ettirme ve kendilerini ifade etme gibi farklı açılardan bir sınavya da eski kuşakların deyimiyle “imtihan”- vermektedirler. Sistem “imtihanı geçemeyenlere” başarısızlıklarının suçlusunun kendileri olduğunu sert bir şekilde ifade ederken, onlara Zygmunt Bauman’ın (2004) ifadesi ile söylersek “boşa giden hayatlar” (*wasted lives*) muamelesi yapmaktadır. Foucault’nun kavramları ile söylersek nüfusun bir kısmı “harcanabilir”⁴ olarak tanımlanmakta ve bu durum normalleştirilmektedir.

Bütün bu sebeplerden dolayı, milenyum kuşağı olarak adlandırılabilir bu kuşağın neoliberalizmden ve ekonomik krizden ayrı düşünülemezliği aşikâr⁵. Karl Mannheim, kuşak kavramını ele alan bugün bir klasik olarak değerlendirilen metninde bir kuşağın oluşması için somut bir bağ oluşmasının, aynı tarihsel-toplumsal birliğin ortak kaderine katılımın gerektiğini belirtir (Mannheim, 1990: 58-69). Bir başka deyişle, kuşağı düşünceleri, duyguları ve yaşam tarzları benzeşen

⁴ Michel Foucault’nun disiplin ve güvenlik toplumu kavramları üzerine yorum yapan Zeynep Gambetti’nin de belirttiği gibi güvenlik toplumu “anomalileri yadsımaz; bilakis, işleyebilmesi için anomaliye ihtiyaç duyar. Nüfusun bir kısmı ‘harcanabilir’ olmalıdır (2008: 45)”. Michel Foucault’nun güvenlik toplumu için bkz. Foucault, 2002; 2013.

⁵ Milenyum kuşağı üzerine Türkiye üzerinden bir tartışma için bkz. Yücel ve Lüküslü (2013).

ve unsurları oldukları toplumu etkileyen büyük olaylara benzer tepkiler veren ortak fiziksel, entelektüel ve ahlaki koşullarda yaşayan insanlar topluluğu, yaş grubu olarak ele alabiliriz (Favre, 1989: 285). Milenyum kuşağını oluşturan bu somut bağın, tarihsel-toplumsal birliğin neoliberalizmin 2000’li yıllarda girdiği kriz olduğunu belirtmek sanırız yanlış olmayacaktır. Kuşağı oluşturan bağdan bahseden Mannheim, aynı zamanda kuşağın kendi içinde homojen olmadığını da altını çizerek her kuşağın içinde var olan farklı kuşak kümeleri olduğunu da belirtir. Ancak bu farklı kuşak kümelerinin (*generation units*) varlığına rağmen aynı dönemde ve benzer koşulların içine doğmaktan dolayı aynı kuşağın üyelerinde ortak bir kuşak bilinci oluşur. 2000’li yıllar Türkiye’sinin anlaşılmasında- tıpkı küresel ölçekte olduğu gibi- kuşak kavramının bir anahtar kelime olarak kullanılabileceğini ve içinde yaşanan küresel ve neoliberal düzenin farklı yüzlerinin bu kuşağın farklı “hallerine” odaklanarak mümkün olacaktır.⁶

Türkiye genç işsizliğini kronik olarak yaşayan toplumlardan bir tanesidir ve tıpkı dünyadaki kuşakdaşlarına benzer bir şekilde Türkiye’deki gençler de güvencesizlik ve belirsizliklerden etkilenirler ve ailelerine daha bağımlı hale gelirler.⁷ Türkiye’deki gençler de bu durumdan muzdariptir. Haziran-Ağustos 2017 tarihlerinde Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) için yapılan gençlik araştırmasında (bkz. Lüküslü, Uzun ve Taşkın, 2019), ankete katılan gençlere “herhangi bir nedenle iş arasanız, yaşadığınız yerde kolaylıkla iş bulabilir misiniz?” diye sorulmuştur. İş bulmanın kolay olacağını belirtenler (kolay olur yüzde 21.8 ve çok kolay olur yüzde 10.6) toplamda yüzde 32.4’ iken, iş bulmanın zor olacağını belirtenlerin (çok zor olur yüzde 34.1 ve zor olur yüzde 29.2) oranı ise iki neredeyse iki katı, yüzde 63.3’dir. Kadınların ise iş bulmanın daha zor olduğunu düşündüğü görülmektedir. “Çok zor” olacağını belirtenler kadınlarda yüzde 36.1, erkeklerde yüzde 32.2’dir. “Zor” olacağını belirtenler erkeklerde yüzde 25.5 iken kadınlarda yüzde 32.9’dur. Sonuç olarak hem kadınlarda hem de erkeklerde oranlar oldukça yüksektir: zor olacağını belirtenler kadınlarda yüzde 69 iken erkeklerde yüzde 57.6’dır (Lüküslü, Uzun ve Taşkın,

⁶ Bu farklı hallerin anlaşılmasında sinema da yeni ufuklar açmaktadır. Türkiye sinemasının da günümüz Türkiye’sinde genç olmak ve genç olmanın sorunları konusuna ilgi duyduğunu görülmektedir. Örneğin, Nuri Bilge Ceylan’ın 2018 yapımı filmi *Ahlat Ağacı* şehirdeki eğitimini bitirip doğduğu kasabaya dönen Sinan’ın hikayesine odaklanmaktadır. Sinan’ın sınıf öğretmenliğini bitirmiş olması ancak meslek edindiren bölümlerden bir tanesi olsa da merkezi bir sınavı geçmesi gereken ve ardından atanmayı bekleyen bir öğretmen adayı olarak Sinan’ın “bekleyişine” odaklanan bir filmidir. Sinan’ın hikayesi, sadece Sinan’ın değil, eğitim hayatını bitirmiş, iş bulmayı bekleyen genç işsiz nüfusu yüksek olan ülkelerden bir tanesi olan Türkiye’nin benzer durumda olan diğer gençlerinin de hikayesi halini almaktadır. Her ne kadar bu makalenin sınırları içinde Türkiye sineması üzerinden bir analize girilmeyecek olsa bile bu konuda *Ahlat Ağacı*’nın yanında, *Küçük Şeyler*, *Kelebekler*, *Çoğunluk*, *Bornova Bornova*, *Nefesim Kesilene Kadar* gibi filmlere de bakılabilir.

⁷ Türkiye’de genç işsizliği üzerine bir analiz için bkz. Çelik ve Lüküslü, 2018.

2019: 61). Ankete katılan gençlere iş bulmanın önündeki engeller sorulduğunda ise gençlerin aklına gelen ilk yanıt sistemle, sistemin olanakları/olanaksızlıkları ile ilgili bir yanıttır: Ankete katılanların yüzde 45.1'i (kadınların yüzde 48'i, erkeklerin yüzde 42.2'si) "yeterli iş olanaklarının olmaması" yanıtını vermiştir. İkinci yanıt ise yüzde 24.7 ile (kadınlarda yüzde 20.2, erkeklerde yüzde 29.1) "ücretlerin düşüklüğü" ile yani yine sistemle ilgili bir yanıttır. Üçüncü en çok verilen yanıt ise yüzde 24 ile (kadınlarda yüzde 24.9, erkeklerde yüzde 23.1) "iş bulmamı sağlayacak tanıdıklarımın olmaması"dır (Lüküslü, Uzun ve Taşkın, 2019: 62).

Tablo.1: Herhangi Bir Nedenle İş Arasanız, Yaşadığınız Yerde Kolaylıkla İş Bulabilir Misiniz? (Cinsiyete Göre)

		Cinsiyet		
		Erkek	Kadın	Total
Herhangi bir nedenle iş arasanız, yaşadığınız yerde kolaylıkla iş bulabilir misiniz?	Çok zor olur	32,2%	36,1%	34,1%
	Zor olur	25,5%	32,9%	29,2%
	Kolay olur	26,2%	17,5%	21,8%
	Çok kolay olur	13,9%	7,3%	10,6%
	Bilmiyor/Cevap yok	2,3%	6,2%	4,2%
	Total %, N	100,0%	100,0%	100,0%
		611	602	1213
	Zor olur (1+2)	57,6%	69,0%	63,3%
	Kolay olur (3+4)	40,1%	24,8%	32,4%

Tablo.2: İş Bulmanın Önündeki Engel (Cinsiyete Göre)

		Cinsiyet		
		Erkek	Kadın	Total
İş bulmanın önündeki engel	Yeterli iş olanaklarının olmaması;	42,2%	48,0%	45,1%
	İş bulmamı sağlayacak tanıdıklarımın olmaması	23,1%	24,9%	24,0%
	Nereden iş bulunacağını bilememe	11,7%	13,3%	12,5%
	Gerekli becerilerden yoksun olma/İş piyasasının talep ettiği becerilere sahip olmama	17,5%	18,3%	17,9%
	Uygun bir iş bulamama/doğru iş fırsatı için bekleme	16,4%	15,0%	15,7%
	Açılan pozisyonların tecrübe istemesi ve tecrübe sahibi olmama	11,2%	14,2%	12,7%
	Ücretlerin düşüklüğü	29,1%	20,2%	24,7%
	Çalışma koşullarının zorluğu	14,3%	14,7%	14,5%

Ayrımcılığa uğradığımı düşünüyorum	7,2%	4,6%	5,9%
Diğer	3,2%	2,7%	2,9%
Bilmiyor/Cevap yok	8,8%	8,4%	8,6%
Total %, N	184,7%	184,4%	184,6%
	611	602	1213

British Council'ın *Next Generation Türkiye* (2017) araştırmasında da Türkiye'deki gençlerin belirli endişelerine baktığımızda, onların yalnızca kendileriyle ilgili değil, aynı zamanda gelecekte kurmayı hayal ettikleri aile için de endişe duyduklarını görülür. Gençlerin neredeyse yüzde 60'ı, çocuklarına iyi bir eğitim sağlayamayacağından korkmakta, yüzde 38'i ise yükseköğrenime erişemeyeceklerinden endişe duymaktadır.

Üstelik Türkiye'nin gençlik istatistikleri gençler arasındaki eşitsizlikleri açıkça ortaya koymaktadır. Bu istatistikler fırsat eşitliğinin olmadığını göstermektedir. Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişimi tarafından Mayıs 2014'te yayınlanan *Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik ve Akademik Başarı Araştırma Raporu*, Türkiye'de akademik başarı ile sosyoekonomik durum arasında güçlü bir ilişki olduğunu gözler önüne sermektedir. Örneğin Türkiye'de 15 yaş grubundaki öğrencilerin en yüksek sosyoekonomik dilimden gelenleri ağırlıklı olarak akademik olarak başarılı, seçkin Fen liseleri ya da Anadolu liselerine giderken, meslek liselerindeki öğrencilerin %23'ü en düşük %20'lik sosyoekonomik dilimindedir. Ayrıca unutmamak gerekir ki 2013 OECD verilerine göre, Türkiye Meksika'dan sonra gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkedir. "Gelir eşitsizliği sosyal hareketlilik, yaşam kalitesi, topluma katılım, sağlık durumu, sosyal uyum, suç oranı ve istihdam fırsatları gibi birçok kritik konu ile bağlantılıdır. Bu bağlamda, bireylerin almak istedikleri ve alabildikleri eğitim de aile geliri ile yakından ilişkilidir" (Eğitim Reformu Girişimi, 2014: 17). Tüm bunlar eğitimin sosyal hareketliliği sağlamaktan öte sosyal eşitsizlikleri daha da belirginleştirdiğini göstermektedir. Gençlerin içinde yaşadığı bu eşitsizliklere karşı fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik sosyal politikaların ise geliştirilmediği görülmektedir.

Gençlere yönelik fırsat eşitsizliğini giderici politikaları geliştirmekte zorlanılırken, gençler ailelerine tamamen bağımlı nesnelere olarak kurgulanmaktadır. Sosyal politikaların yokluğunda gençlerin özerlik ve özgürlükleri konusunu sorgulayan Laden Yurttagüler (2014: 33-34) Türkiye'de gençlerin ailelerine bağımlı olduklarının altını çizmektedir:

[G]ençler, [...] sosyal haklar konusunda önemli kısıtlar, hatta ihlaller yaşamaktadır. Gençler, gerek eğitimleri süresince gerekse

eğitimlerini tamamladıktan sonra iş bulma konusunda zorlu bir süreçten geçmektedirler. Bunun sonucu olarak ise gençlerin eğitim, sağlık ya da barınma gibi temel ihtiyaç ya da hizmetleri piyasadan almaları sınırlı ya da yetersizdir. Yurttaşlık hakkı olarak, kamu tarafından sağlanması beklenen hizmetler, diğer bir deyişle, destek mekanizmaları ise hem nicelik, hem de nitelik olarak kısıtlıdır. İhtiyaçlarını piyasadan satın alamayan, temel sosyal hakları kamu tarafından yurttaşlık hakkı bağlamında hiç ya da yeterince karşılanmayan gençler için geriye kalan tek güvenlik ağı ailedir. Gençlerin temel ihtiyaçlarının (ve ihtiyaç duydukları temel hizmetlerin) aile tarafından karşılanması, kaçınılmaz olarak, genç yurttaşları ihtiyaçlarını karşılayana, yani aileye bağımlı kılmaktadır.

İş bulmak, hayatını idame ettirebilmek gibi kavramlar kendini bir yetişkin olarak var etmek için merkezi rol oynamaktadır. Bu anlamda da gençlik çocukluk ile yetişkinlik arasındaki bir geçiş dönemi olarak tanımlandığından, daha önce de belirttiğimiz gibi gençlik sosyolojisi literatürü bu geçişin giderek zorlaşmakta olduğunu vurguluyor. Bu geçişin zorlaşması kendi ayakları üzerinde duran yetişkinlerin oluşmasının önündeki engel olduğundan bu ara dönemin bir “bekleme dönemi/*waithood*” olarak tanımlanmasını da beraberinde getiriyor (bkz. Singerman 2007, aktaran Gertel ve Hexel, 2018, s. 11). Bu durumu kadınlar evlenerek aşmayı hedefleyebilirken (bu yüzden de evlenememek çalışmayan ve okumayan genç kadınlar için korkutucu olduğundan⁸), erkekler için evlenmelerinin önünde de bir engel olarak durmaktadır. Üstelik bu kuşağın yaşlılık dönemi de önceki kuşaklardan çok daha zorlu geçeceğe benzemektedir.

3. SONUÇ

Neoliberal dönemde, eğitim sisteminin toplumsal hareketliliği vaat etmekte zorlandığı toplumlarda gençlik üzerine ayrıntılı araştırmalar yapmaya ihtiyacımız var. Dinamik bir kategori olarak gençlik, gençliğin imtiyazlı ve kurucu bir kategori olarak kurulduğu günden bugünün neoliberal toplumlarına farklı deneyimler yaşıyor. Toplumsal eşitsizlikleri ve genç kuşakta nasıl deneyimlendiği üzerine çalışmak sadece bugün gençliğin ne kadar zorlu bir dönem halini aldığını anlamak için değil, aynı zamanda eşitsizliklerle savaşıyor, gençleri güçlendirmeyi hedefleyen gençlik politikalarının geliştirilmesine ilham vermek açısından da çok önemli. Toplumsal eşitsizliklerin can yakıcı bir şekilde yaşandığı ve güçlü gençlik politikalarının olmadığı Türkiye toplumunda bu tarz gençlik araştırmalarına hiç şüphesiz çok ihtiyacımız var.

⁸ Okumayan ve çalışmayan genç kadınlar üzerine bir analiz için bkz. Lüküslü ve Çelik, 2008; Çelik ve Lüküslü, 2012.

KAYNAKÇA

Akın, Yiğit (2004), *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor* (İstanbul: İletişim Yayınları).

Akın, Yiğit (2005), "Ana Hatları ile Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor Politikaları", *Toplum ve Bilim*, 103: 53-92.

Bauman, Zygmunt (2004), *Wasted Lives: Modernity and its Outcasts* (Cambridge: Polity).

Bayat, Asef ve Linda Herrera (2010), *Being Young and Muslim. New Cultural Politics in the Global South and North* (Oxford: Oxford University Press).

Bora, Aksu (2011), "Aile: En Güçlü İşsizlik Sigortası", Bora, Tanıl, Aksu Bora, Necmi Erdoğan ve İlknur Üstün (Der.), "Boşuna mı Okuduk?" Türkiye'de Beyaz Yakalı İşsizliği (İstanbul: İletişim Yayınları).

Bora, Tanıl, Aksu Bora, Necmi Erdoğan ve İlknur Üstün (2011), *Boşuna mı Okuduk? Türkiye'de Beyaz Yakalı İşsizliği* (İstanbul: İletişim Yayınları).

Bourdieu, Pierre (1992), "La jeunesse n'est qu'un mot", *Questions de sociologie*, (Paris: Editions de Minuit): 143-154.

Bourdieu, Pierre ve Jean-Claude Passeron (1964), *Les Héritiers: Les étudiants et la culture* (Paris: Editions de Minuit).

Cowen, Robert ve Andreas M. Kazamias (Der.) (2009), *International Handbook of Comparative Education* (Dordrecht: Springer).

Çelik, Kezban ve Demet Lüküslü (2012), "Spotlighting a silent category of young females: The life experiences of 'house girls' in Turkey", *Youth & Society*, 44 (1): 28-48.

Çelik, Kezban ve Demet Lüküslü (2018), "Unemployment as a chronic problem facing young people in Turkey", *Research and Policy on Turkey*, 3 (2): 155-172.

Dubet, François (2004), "La jeunesse est une épreuve", *Comprendre: Les Jeunes*, 5: 275-291.

Dubet, François ve Martucelli, Danilo (1996), "Théories de la socialisation et définitions sociologiques de l'école", *Revue Française de Sociologie*, 37 (4): 511-535.

Eğitim Reformu Girişimi (2014), Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik ve Akademik Başarı Araştırma Raporu ve Analiz (İstanbul: Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişimi).

Favre, Pierre (1989), “De la question sociologique des générations et de la différence à la résoudre dans le cas de la France”, Jean Crète ve Pierre Favre (Der.), Générations et Politique (Paris: Economica): 285-322.

Foucault, Michel (2000), Hapishanenin Doğuşu (Çev. M. A Kılıçbay) (Ankara: İmge Kitabevi).

Foucault, Michel (2002), Toplumunu Savunmak Gerekir (Çev. Ş Aktaş) (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları).

Foucault, Michel (2013), Güvenlik, Toprak, Nüfus. Collège de France Dersleri (1977-1978) (Çev. F Taylan) (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).

Furlong, Andy, Dan Woodman ve Johanna Wyn (2011), “Changing times, changing perspectives: Reconciling ‘transition’ and ‘cultural’ perspectives on youth and young adulthood”, Journal of Sociology, 47 (4): 355-370.

Gambetti, Zeynep (2008), “Foucault’da Disiplin Toplumunu-Güvenlik Toplumunu Ayrımı”, Mesele, 20: 43-46.

Gaullier X (1998), “Ages mobiles et générations incertaines”, Esprit, 246: 5-44.

Gertel, Jörg ve Hexel, Ralf (Der.) (2018), Coping with Uncertainty: Youth in the Middle East and North Africa (Londra: Saqi Books).

Green, Andy (1990), Education and State Formation: The Rise of Education Systems in England, France and the USA (New York: St Martin’s Press).

Hobsbawm, Eric (1996), Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991: Aşırılikler Çağı (Çev. Yavuz Alogan) (İstanbul: Sarmal Yayınevi).

Lüküslü, Demet (2009), Türkiye’de “Gençlik Miti”: 1980 Sonrası Türkiye Gençliği (İstanbul: İletişim Yayınları).

Lüküslü, Demet (2015), Türkiye’nin 68’i: Bir Kuşağın Sosyolojik Analizi (Ankara: Dipnot Yayınları).

Lüküslü, Demet ve Şakir Dinçşahin (2011), “Selim Sırrı Tarcan ve Beden Eğitimi”, Bilgi ve Bellek, 9: 44-64.

Lüküslü, Demet ve Şakir Dinçşahin (2013), “Shaping Bodies Shaping Minds: Selim Sırrı Tarcan and the Origins of Modern Physical Education in Turkey”, *The International Journal of the History of Sport*, 30 (3): 195-209.

Lüküslü, Demet, Begüm Uzun ve Yüksel Taşkın (2019), *Gençler Konuşuyor: Gençlerin Gözünden Dindar-Seküler Eksenli Kutuplaşma* (İstanbul: TÜSES Yayınları).

MacDonald, Robert (2011), “Youth transitions, unemployment and underemployment. Plus ça change, plus c’est la meme chose?”, *Journal of Sociology*, 47 (4): 427-444.

Malvano, Laura (1997), “The Myth of Youth in Images: Italian Fascism” Giovanni Levi ve Jean-Claude Schmitt (Der.), *A History of Young People in the West, Cilt II* (Cambridge: Harvard University Press): 232-256.

Mannheim, Karl (1990), *Le problème de générations* (Paris: Nathan).

Marcuse, Herbert (1964), *One Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society* (Boston, Massachusetts: Beacon Press).

Marwick, Arthur (1998), *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy and the United States* (Oxford: Oxford University Press).

Michaud, Eric (1997), “Soldiers of an Idea: Young People under the Third Reich”, Giovanni Levi ve Jean Claude Schmitt (der), *A History of Young People in the West, Cilt II* (Cambridge: Harvard University Press): 257-280.

Next Generation Türkiye: Gençlerin Sesini Dinlemek (2017), (İstanbul: British Council).

Nora, Pierre (1992), “La Génération”, Pierre Nora (Der.), *Les Lieux de mémoire. III. France. 1. Conflits et partages* (Paris: Gallimard).

Pilkington, Hilary (1994), *Russia’s Youth and Its Culture: A Nation’s Constructors and Constructed* (Londra: Routledge).

Pollock, Gary (1997), “Uncertain Futures: Young People in and Out of Employment Since 1940”, *Work, Employment and Society*, 11: 615-638.

Roberts, Ken (2005), “Youth Unemployment and Social Exclusion”, Pole, C., Pilcher J. ve Williams, J. (Der.), *Young People in Transition* (Londra: Palgrave Macmillan): 116-135.

Singerman, Diane (2007), “The Economic Imperatives of Marriage: Emerging Practices and Identities among Youth in the Middle East”, *Middle East Youth*

Initiative Working Paper 6, Wolfensohn Center for Development at Brookings/Dubai School of Government, September.

United Nations (2011), World Youth Report 2011. Youth Employment: Youth Perspectives on the Pursuit of Decent Work in Changing Times, United Nations Department of Economic and Social Affairs, <http://www.undp.mn/publications/WYR2011.pdf>

Wyn, Johanna (2011), “The Sociology of Youth. A Reflection on Its Contribution to the Field and Future Directions”, Youth Studies Australia, 30 (3).

Wyn, Johanna ve White Rob (1997), “The Concept of Youth”, Wyn, Johanna ve White, Rob (Der.) Rethinking Youth (Londra, Thousand Oaks ve Yeni Delhi: Sage Publications): 8-25.

Yurttagüler, Laden (2014), “Gençlerin Özerkliği Var mı?”, Yurttagüler, Laden, Burcu Oy ve Yörük Kurtaran, Özerklik ve Özgürlükler Açısından Türkiye’de Gençlik Politikaları, Laden (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları): 11-36.

Yücel, Hakan ve Demet Lüküslü (2013), “2000’li Yılları Gençlik Üzerinden Düşünmek”, Lüküslü, Demet ve Hakan Yücel (Der.), Gençlik Halleri: 2000’li Yıllar Türkiye’sinde Genç Olmak (Ankara: Efil Yayınları): 9-23.